

Nr 130.

Af herr **Nilson** i Örebro, om ändringar i lagen om val till Riksdagen m. m.

Genom stadsfullmäktig- och landstingsmannavalen 1910 och riksdagsmannavalen 1911 hafva brister i den i vallagen föreskrifna valmetoden klart trädt i dagen.

I en inom denna kammare väckt motion har herr Petersson i Lidingön framställt några förslag till ändringar i vallagen, afsedda att undanröja dessa brister. Det förefaller emellertid som om den väg, han anvisat, knappast leder till målet — med det automatiska streck han föreslår träffar man icke sakens kärna — man måste fastmer fullständigt öfverge denna reduktionsregel, vid hvilken alla hittillsvarande förslag — äfven motionärens — hakat sig fast med en oförklarlig envishet.

Anmärkningarna rörande hufvudvalen gå, som motionären påpekar, ut på, att den ordningsföljd, i hvilken kandidaterna uppförts på valsedeln, stundom saknat inflytande på valets utgång. Den tanke om ordningens afgörande inflytande, som fått sitt uttryck i rangordningsregeln, har, säges i förenämnda motion, så fullständigt slagit igenom, att man »synes vara på väg att glömma att hufvudregeln dock alltid är den s. k. reduktionsregeln och att denna räknar med de å valsedeln uppförda namnen i den mån de skola vid sammanräkning medtagas såsom likvärdiga». Denna sats åskådliggör på ett briljant sätt motionärens tankegång. Att den stora mängden af väljare funnit rangordningsregeln naturlig, ja så själfklar, att de val, där reduktionsregeln har gifvit omkastade resultat, väckt ett samstämmigt ogillande, har icke, såsom man skulle väntat, gett motionären anledning till att dra följande slutsats: »Det är påtagligt, att denna rangordningsregel, som föreslogs

i elfte timmen vid 1907 års riksdag gett odeladt tillfredsställande resultat, men att däremot reduktionsregeln, på hvilken de tidigare förslagen uteslutande voro byggda, varit praktiskt oduglig — för att resultatet skall bli riktigt, måste uppenbarligen den senare fullständigt öfverges». Motionären säger i stället: Väljarna få dock icke glömma att reduktionsregeln är hufvudregel!

Motionären medger emellertid sedermera det önskvärda i en generalisation af rangordningsregelu, men, säger han, »att helt genomföra principen om valsedlarna som rangordningslistor torde emellertid icke vara möjligt. Den Thieleska metoden är ytterst grundad på den förutsättning att namnen äro likvärdiga». Denna sats ger anledning till följande erinringar. Reduktionsregelu, såsom den blifvit utformad i den svenska vallagen, är icke liktydig med Thieles metod. Thiele får visserligen i ett fall, som han utförligt behandlar, *från sina utgångspunkter och med sin metod* ett valresultat, som öfverensstämmer med det som reduktionsregelu lämnar. Men att endast därför beteckna Thiele som fader till vår reduktionsregel, det är en lika missvisande terminologi, som att identifiera en strejk med en lockout — därför att båda resultera i att arbetet afstannar. För öfrigt så begränsar Thiele ingalunda sin problemställning till det fall, då namnen äro likvärdiga. (Jfr Thieles afhandling »Om Flerfoldsvalg» i Overs. over D. K. Danske Vidensk. Selsk. Forh. 1895 sid. 416).

Motionären har ytterligare en invändning att göra. »Hvarje försök att gradera röstvärdet efter namnens plats å valsedlarna strandar på de valmanövrer, till hvilka en sådan gradering öppnar möjlighet». Uttalandet styrkes icke genom något exempel, och de erfarenheter man har af rangordningsregelu — som dock är *en* form för en dylik gradering af röstvärdet — ge ju knappast något stöd åt påståendet.

Detta om motionärens utgångspunkter. Han medger, att anledningen till de missvisande resultaten är dualismen i vår valmetod, men han tror optimistiskt på möjligheten af en lösning utan att häfva den. Hvad innebär denna dubbelregel för väljaren? Uppenbarligen det, att han endast under *en* förutsättning kan ge sin lista den form, att den tolkar hans mening: att han på förhand känner valresultatet. *Han måste nämligen alltid* — och där ligger metodens olösbara motsättning — *när han upprättar sin lista antingen taga hypotesen om ordningens afgörande inflytande eller också den motsatta, om namnens likvärdighet, som utgångspunkt men aldrig båda*. Hvarje valmetod, som icke är den logiska utformningen af den *ena* af dessa grundtankar, är dömd till undergång. Och någon tvekan kan ju knappast råda om

hvilken af de två hypoteserna, som bör bli grundval för en omredigering af vallagen.

Om således icke motionären genom sitt ändringsförslag rubbat själfva grunden för felaktigheterna, så är det ju likväl möjligt, säger man sig, att de efter en förändring i den riktning, han föreslagit, komma att bli sällsyntare, ja så sällsynta, att metoden, praktiskt sedt, kommer att verka fullt tillfredsställande. För att bedöma denna invändnings halt är det nödvändigt att granska karaktären af de omkastningar, som valen uppvisat och det »automatiska streckets» förmåga att korrigera dem.

De omkastningar, som ägt rum, tillhöra — mer eller mindre markant — två typer.

Första fallet. Ett parti gör sig räkning på ett visst antal platser men har en vallista, som upptager ett större antal namn än man äger förhoppning om att få valda. En numerärt relativt obetydlig grupp är emellertid missnöjd med att deras specielle kandidat på hufvudlistan fått en sådan placering, att hans val efter rangordningsregeln är utslutet; den går därför fram med en lista, på hvilken alla eller några af den officiella listans föregående namn saknas. Under samma partibeteckning förekommer ett stort antal listor, som icke innehålla någonderas af de så tvistande kandidaternas namn. Valsedelmaterialiet har då schematiskt följande form:

- 1) Den officiella listan A, B, C, D, E, F,
af hvilka partiet hoppas att placera A och B.
- 2) listor utan B, C men däremot med D, men utan tillräcklig röststyrka för att vara berättigad till representation.
- 3) listor fullkomligt afvikande från den officiella listan, eller också opinionsyttringar för E och F af samma karaktär som listan 2 men svagare. D blir vald i stället för B. Till denna typ höra valen i Kalmar läns södra och i Jönköpings östra.

Andra fallet. Ingen tvekan om hvilka som skola placeras, men rivalitet råder om ordningen på listan. Ett af dess fyllnadsnamn framföres som specialkandidat på en variant med obetydlig röststyrka. Schematiskt ser det ut så här:

- 1) (stor variant) A, B, C, D.
- 2) (variant något svagare än 1) B, A, C, D.
- 3) (liten variant) C.
C undantränger B.

På val af denna natur ge Andrakammarvalet i Kalmar läns norra valkrets och Förstakammarvalet i Västerbottens läns landsting exempel.

I hvad mån påverkar då detta automatiska streck valresultatet i de båda fallen? För att diskutera ett konkret exempel låt oss ta t. ex. valet i Kalmar läns södra. Där förekommo enligt fil. lic. Palme följande större listvarianter inom lib.-soc.-gruppen.

H. <i>Lib.-soc.</i>	I. <i>Lib.-soc.</i>	K. <i>Lib.-soc.</i>	L. <i>Lib.-soc.</i>
Olsson Pettersson Svänsso, E. Runefors Erlandsson Medin	Magnusson Rehnberg Kämpe Lindkvist Rydén Engstrand	Medin Åckerström Runefors 637 r.	Erlandsson 312 r.
Johannesson Stéenhoff 2,414 r.	Fransén Arvidsson 1,540 r.		
M. <i>Lib.-soc.</i>	N. <i>Lib.-soc.</i>	O. <i>Lib.-soc.</i>	P. <i>Lib.-soc.</i>
Olsson Pettersson Svänsso, E. Runefors Erlandsson	Åckerström 104 r.	Medin Runefors Stéenhoff Åckerström 81 r.	Olsson Åckerström Runefors Lindmark Andersson, A. Th. Andersson, G. T. 77 r.
Johannesson Stéenhoff 172 r.			
R. <i>Lib.-soc.</i>	S. <i>Lib.-soc.</i>	T. <i>Lib.-soc.</i>	U. <i>Lib.-soc.</i>
Olsson Pettersson Runefors Erlandsson	Olsson Pettersson Svänsso, E. Runefors	Medin 67 r.	Svänsso 48 r.
Johannesson Stéenhoff 76 r.	Johannesson Stéenhoff 73 r.		

V. <i>Lib.-soc.</i>	X. <i>Lib.-soc.</i>	Y. <i>Lib.-soc.</i>	Z. <i>Lib.-soc.</i>
Olsson	Erländsson	Olsson	Olsson
Svänssohn, E.	Medin	27 r.	Petersson
Runefors	31 r.		Svänssohn, E.
Erländsson			Erländsson
Johannesson			Johannesson
Stéenhoff			Stéenhoff
31 r.			24 r.
	Å. <i>Lib.-soc.</i>	Ä. <i>Lib.-soc.</i>	
	Olsson	Olsson	
	Petersson	Petersson	
	Runefors	Erländsson	
	Erländsson	21 r.	
	Medin		
	Johannesson		
	Stéenhoff		
	23 r.		

Med det automatiska strecket skulle således, om man tar hänsyn endast till de röstsedlar, som Palme publicerar, ingalunda Petersson blifvit vald, utan Svänsson med den imponerande öfvervikten af 3 1/2 röst. Och Magnusson, som segrade öfver Rehnberg med 4.17 rösts öfvervikt skulle äfven med tillämpning af ett automatiskt streck suttit lika osäker. Det automatiska strecket verkar ej mer till förmån för Magnusson än för Kämpe eller Rehnberg. Hur litet detta streck ger inser man, om man tänker sig en höjning af socialdemokraternas styrka därhän, att gruppen i sin helhet erhåller 4 platser, af hvilka socialdemokraterna två. I detta fall skulle herrar Runefors och Olsson blifvit valda! Det liberala listmaterialet är i båda fallen identiskt, men allt efter styrkan på den socialdemokratiska listan I blir antingen Olsson och Svänsson eller också Runefors och Olsson fortunas gunstlingar. Det är möjligt att förstå en åskådning, som anser att listan K är så pass stark, att en placering af Runefors framför Petersson icke är alltför orättvis. Men att den svaga varianten U skall bestämna resultatet — såsom vid användningen af automatiskt streck på detta val — det är en påtaglig oegentlighet.

Detta exempel ger ju en slående bild af godtyckligheten i utslaget hos detta automatiska streck. Att detta icke är någon tillfällighet utan tvärtom en nödvändig konsekvens af metoden framgår af följande allmänna exempel.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
A			G		G
B			H	H	
C	C		I	I	I
D	D	D	K	K	K
E	E	E			
F	F	F			
2600	50	10	2000	2	1

Jag föreställer mig att I, II, III äro liberala listor, IV, V, VI socialdemokratiska. Partibeteckningen är gemensam. Fyra platser skola tillsättas. Hvad blir nu resultatet med tillämpning af motionärens metod?

Först placeras A efter rangordningsregeln. Sedan efter reduktionsregeln antingen I eller K (lottning) låt vara I; därefter D, slutligen K. Säkerligen vill ingen förneka att det riktiga resultatet här är A, G, B, H. I detta fall har metoden dock förhindrat valet af E och F.

Men hur förklara, att det automatiska strecket i några fall, som motionären användt för att exemplifiera sin metod, dock korrigerat valresultaten?

Det beror därpå, att i dessa fall representantantalet är så ringa, att endast hufvudlistan kan göra sig gällande. Så fort detta antal blir så stort, att äfven mindre grupper nå representation, är hjälpmedlet värdelöst. För att ta ett exempel.

I.	II.	III.	IV.	
A	D	C	F	
B	F			
C	G			listor utan dessa namn
300	120	10	5	20

Antag att partiet får besätta 2 platser.

Valutgången blir A, B. (Med nuvarande metod A, C.)

Antag att partiet får besätta 3 platser.

Valutgången blir A, C, F, och hvarför? Jo, därför att förefintlig-

heten af gruppen II i detta fall flyttar det automatiska strecket ner under C på listan I och beröfvar B hans skydd mot intrång från C.

Den stora begränsningen af antalet representanter ger därför förklaringen till att metoden, när det gäller det moderata partiet i Jönköpings östra, det moderata i Kalmar norra, det liberala i Hälsinglands södra och Ångermanlands norra valkrets, lämnar ett riktigt resultat. Att den inte gör det i Kalmar läns södra, om man begränsar sig till de af Palme anförda sedlarna, har jag nyss visat, och om de icke angifna strösedlarna åstadkomma en omkastning af valresultatet, bevisar detta uppenbarligen ingenting, ty en tillfredsställande valmetod borde gifvetvis ge ett otvetydigt utslag till förmån för hufvudlistans andra namn. Inom den lib.-soc. gruppen i Jönköpings östra skulle visserligen kapten Liljedahl ha fått afstå sin plats, men icke åt den liberala listans andra namn Carlström utan åt socialdemokraterna, som i så fall skulle fått sin andra man, Blomqvist, placerad med förbigående af deras första namn, Lundberg. I Värmlands östra skulle också, som motionären påpekar, en omkastning ha ägt rum, men där har, som i ett annat sammanhang kommer att påpekas, den nuvarande metoden gett det enligt min mening riktigare resultatet.

För att sammanfatta resultatet af denna granskning:

Den af motionären föreslagna förändringen kommer säkerligen att i en del af de fall, där ett fåtal platser skola fördelas inom ett relativt homogent parti medföra fördelar, men den förlorar betydelse i samma mån som detta antal ökas och ger olika skiftningar inom partiet tillfälle till representation.

Denna kritik har, hoppas jag, klarlagt, att revisionen af vallagen måste sträcka sig längre än till införande af ett automatiskt streck. Vid denna revision stå vi i en betydligt gynnsammare ställning än våra föregångare: mot deras obevisade *antaganden* om valmanskårens psykologi är det numera möjligt att med det statistiska material, som står oss till buds, draga tämligen *exakta slutsatser* på detta område. Iakttagelserna löpa samman i en punkt — valmännen tillmäta *ordningen* mellan sina kandidater en afgörande roll. Detta är ju i viss mån ägnadt att förvåna, tycker man, ty vid majoritetsvalen har man ju icke spårat några sådana tendenser. Men det är just en af olikheterna mellan majoritetsvalen och de proportionella valen, att de senare nödvändigt tvinga fram ordningstanken. Vid majoritetsvalen får jag, när det gäller val af flera personer, i regel antingen listan i sin helhet eller också ingen af mina kandidater vald — att bestämma ordningen dem emellan är således en fullkomligt omotiverad åtgärd. Helt annor-

lunda är situationen vid proportionsvalet, jag saknar bestämdt kännedom om antalet af de kandidater jag kan få placerade — det tvingar mig med nödvändighet att gradera mitt intresse för de olika kandidaternas val. Hvad är då naturligare än att man sätter den kandidat först, som man helst önskar få vald?

Jag har nyss påpekat, att vår valmetod hvilar på två konträra hypoteser. Rangordningsregeln är den matematiska utformningen — dock endast i ett specialfall — af en princip, som skulle kunna formuleras så: Innan ett af listans föregående namn placerats, är för valmannen hvarje efterföljande obefintligt. Reduktionsregeln åter utgår från hypotesen om valmannens fullkomligt likartade intresse för alla listans namn. Efter de val som förrättats hittills kan man icke tveka om problemställningen för en revision af vallagen: är det möjligt att ge denna hypotes om ordningens afgörande betydelse en *praktiskt användbar* utformning i de fall, där nu reduktionsregeln vinner tillämpning?

För att härom vinna ett tillförlitligare svar än hvad jag själf kan afgifva, har jag anmodat en för saken intresserad sakkunnig person att yttra sig. Han skulle därvid beakta verkningarna af det ifrågasatta »automatiska strecket». Det svar, jag erhållit, lyder:

»Ett svar på denna fråga kräfver en analys af det nuvarande tillvägagångssättet. Hvad är det som karakteriserar denna reduktionsregel? Den innehåller uppenbarligen två väsentliga moment: 1) en reduktion af listans tyngd i förhållande till antalet placerade namn, 2) hypotesen om namnens likvärdighet. Det första är ingenting annat än den ryktbara d'Hondtska regeln i en något annan formulering. Om denna d'Hondtska regel råder ju icke mer än en mening — mot de resultat den gifvit ha inga invändningar gjorts. Den andra egenskapen är tydligen reduktionsregelns onda genius, men påtagligen ingen konsekvens af den första. Ingenting hindrar således att man ersätter denna hypotes med den motsatta. Under sådana förhållanden får man följande formulering för sättet att bestämma kandidaterna inom ett parti (i alla fall där nu rangordningsregeln tillämpas blir resultatet identiskt): Vid hvarje sammanräkning tages hänsyn endast till det främsta af listans icke placerade namn (alla följande betraktas såsom obefintliga).

1) Vid första sammanräkningen gäller hvarje valsedel såsom hel röst. Det namn, som når högsta rösttalet, blir det första i ordningen.

2) Vid hvarje följande sammanräkning gäller valsedel, som icke fått sitt första namn placeradt som hel röst. Valsedel, vars första men icke andra namn vunnit placering, gäller som half röst. I allmänhet är röstvärdet för valsedel hvars *n* första

namn fått rum i ordningen lika med $\frac{1}{n+1}$.

3) Vid hvarje sammanräkning kommer det namn närmast i ordningen, som når högsta röstetalet.

Tillåt mig exemplifiera denna räkneregeln på valet i Kalmar läns södra (jag tar hänsyn endast till de fem största listorna):

Total röststyrka 6175

I) 2414	II) 1540	III) 637	IV) 312	V) 172
Olsson	Magnusson	Medin	Erlandsson	Olsson
Petersson	Rehnberg	Åckerström		Petersson
Svänsso	Kämpe	Runefors		Svänsso
Runefors	Lindkvist			Runefors
Erlandsson	Rydén			Erlandsson
Medin	Engstrand			

Vid första sammanräkningen (hänsyn toges endast till listornas första namn) erhålles följande röstetal:

Olsson	2414+172
Magnusson	1540
Medin	637
Erlandsson	312.

Olsson blir partiets första man.

Det fullständiga schemat ser ut så här:

Sammanräkning	Olsson	Petersson	Svänsso	Runefors	Erlands-son	Medin	Magnus-son	Rehnberg	Åcker-ström
1	<u>2414+172</u>	—	—	—	312	637	1540	—	—
2	—	<u>2414+172</u>	—	—	312	637	1540	—	—
3	—	<u>2414+172</u>	—	—	312	637	—	<u>1540</u>	—
4	—	—	<u>2414+172</u>	—	312	637	—	<u>1540</u>	—
			<u>3</u>	<u>3</u>				<u>2</u>	

De fyra första namnen äro således: Olsson, Magnusson, Petersson, Svänsso. Det erbjuder ingen svårighet att fullfölja räkningen, som är fullkomligt enhetlig. Det är gifvet, att vid en dylik sammanräkning ett fall kan inträffa, som vid första ögonkastet förefaller egendomligt, men som endast är en naturlig konsekvens af hypotesen om listans likvärdighet med dess första icke placerade namn. Listmaterialet är af följande form:

		Sammanräkning					
I) A	II) C	1	48	B	C	D	E
				—	30	—	—
	B	E	2	<u>48</u>	<u>30</u>	—	—
				<u>2</u>	—	—	
	C		3	<u>48</u>			15
				<u>2</u>			
	D		4			<u>48</u>	<u>15</u>
						<u>4</u>	
	48	30					

De fyra första namnen äro således A, C, B, E. Exemplet företer den egen-
domligheten, att när B placerats, så blir antalet från början placerade namn på I)
icke endast två utan till och med tre och listans rösttal reduceras icke till $\frac{48}{3}$ utan

$\frac{48}{4}$. Detta är ju också helt naturligt och endast en motsvarighet till de nuvarande
bestämmelserna om gemensamma kandidater. I samma ögonblick som C på listan
I) kommer att tillhöra namnföljden uppifrån, så bör också denna lista bära en del
af den belastning som förut odeladt tyngt II).

Jag har förut berört det automatiska streckets förmåga att korrigera om-
kastningarna vid årets riksdagsmannaval. En sammanställning af valresultatet
under förutsättning att man använder den nuvarande (I), herr Petersson i Lidingö
(II), eller den af mig föreslagna metoden (III) på dessa erbjuder åtskilligt af intresse.
(Jag hänvisar till fil. lic. Palmes redogörelse):

Jönköpings östra, moderata.

		Valda:		
Hufvudlista:	Spränglistor:	I	II	III
Jonsson, Rudin, Sjöberg.	Sjöberg.	Jonsson, Sjöberg.	Jonsson, Rudin.	Jonsson, Rudin.

Jönköpings östra, lib.-soc.

a) Johansson, Carlström, Liljedahl.	b) Lundberg, Blomqvist, Moberg, Söderqvist.	Johansson, Liljedahl.	Johansson, Blomqvist.	Johansson, Lundberg.

Kalmar norra, mod.

a) Andersson, Carlsson, Isaksson.	b) Carlsson, Andersson, Isaksson.	c) Isaksson.	Andersson, Isaksson.	Andersson, Carlsson.	Andersson, Carlsson.

Kalmar södra, lib.-soc.

a) Olsson, Petersson, Svänssoon, Runefors.	b) Magnusson, Rehnberg, Kämpe.	c) Medin, Åckerström, Runefors.	Olsson, Runefors, Magnusson.	Olsson, Magnusson, Svänssoon.	Olsson, Magnusson, Petersson.

Hälsinge södra, lib.

Jonsson.	Johansson.	Johansson.

Ångermanlands norra, lib.

a) Lundgren, Lindgren, Molin.	b) Molin.	Lundgren, Molin.	Lundgren, Lindgren.	Lundgren, Lindgren.

Valet i Värmlands läns östra valkrets förtjänar ett särskildt omnämmande. Inom den liberala gruppen förekommo följande sedeltyper med en styrka af öfver 100 röster:

I) 2497	II) 953	III) 752	IV) 336	V) 164
Schotte.	Schotte,	Jansson, C. P.	Jansson, C. P.	Jansson, G.
Jansson, G.,	Jansson, C. P.	Schotte.		
Jansson, C. P.,				
Larsson.				
	VI) 110			
	Schotte.			
	Jansson, G.			

Här står visserligen Jansson i Krakerud som andra namn på 2,507 röster, d. v. s. med ett reduceradt röstvärde af $1,253 \frac{1}{2}$ röster, under det att de motsvarande siffrorna för Jansson i Edsbäcken äro 953 och $476 \frac{1}{2}$. Men det är påfallande att listorna III) och IV) med sina nära 1,100 röster på Jansson i Edsbäcken till första plats, äfven om man tar hänsyn till listan V, mer än väl utjämnar denna öfvervikt. Här är således påtagligen ett riktigt utslag om Jansson i Edsbäcken får mandatet. Med hr Petterssons automatiska streck blir emellertid Jansson i Krakerud vald, och hvarför? Jo, denna metod tillmäter icke den omständigheten att III) satt Jansson i Edsbäcken först någon betydelse, men beröfvar honom å andra sidan stödet af listan I), därför att han där står på tredje plats.

Låt oss anta att de båda Janssonerna en gång i tiden varit föremål för samma gamla skolrektors nit!

Om denne hade lagt samma synvinkel på deras kunskaper som det automatiska strecket på deras rätt till mandatet, skulle han sagt: 'Ja, Carl Petter, du är visserligen rätt stor öfverdängare i naturläran och där kan Gustaf inte mycket, i tyska och engelska är ni medelmåttor båda två, i latinet är det nog som det kan med Gustafs kunskaper, men där är du i alla händelser under isen. så jag tror nog jag kan låta Gustaf flytta upp, men du får allt sitta kvar'. 'Ja, men', invänder Carl Petter blygt, 'efter som jag har högt betyg i matematik och fysik så blir ju min betygssumma i alla fall större?' 'Hvad säger du, pojke', utbrister den gamle pedagogen, 'den som har underbetyg i latin, skolans hufvudämne, kan naturligtvis inte få mer än B i matematik heller!'

Jag har icke berört de exempel som hr Petersson hämtat ur fil. lic. O. Palmes undersökningar om landstingsmannavalen. Jag skall för att öka materialet för denna diskussion sammanställa valet i 10 af de 22 valkretsar, som hr Palme utförligt behandlar, och jämföra resultatet vid de olika metodernas användning. Dessa exempel ge icke hr Peterssons metod de stöd, han påstår. Efter en genomräkning af dessa val måste man verkligen med förvåning ta del af motionärens sätt att utnyttja detta material som bevismedel, och man står undrande inför den djärfhet, med hvilken han slungar fram satsen: »Öfverallt har jag funnit, att en tillämpning af de nu ifrågasatta ändringarna skulle lämnat resultat, som säkerligen för den stora allmänheten framstått som mera naturligt, mera väntadt än det nu framgångna. Ingenstädes har jag kommit till ett slut som förefallit stötande eller obilligt». Jag betecknar som nyss med I, II, III respektive den nuvarande, hr Peterssons och den af mig föreslagna metoden.

Exempel 1. Valet af ledamöter till Första kammaren i Stockholms stadsfullmäktige hösten 1909.

Det moderata partiet får besätta 5 platser. De 56 rösterna äro fördelade på följande sätt.

1) 38 röst.	II) 8 röst.	III) 5 röst.	IV) 3 röst.	V) 1 röst.	VI) 1 röst.
Afzelius.	Afzelius,	Afzelius,	Afzelius,	Afzelius,	Afzelius.
Wallenberg,	Wallenberg,	Wallenberg,	Wallenberg,	Wallenberg,	Wallenberg.
Almgren,	Almgren,	Almgren,	Almgren,	Almgren,	Almgren.
Fränckel,	Hernlund,	Fränckel,	v. Rosen.	Fränckel.	Fränckel.
Hernlund,	v. Rosen.	v. Rosen.			Hernlund.
v. Rosen.					

Resultat med I.	Afzelius,	Wallenberg,	Almgren,	Fränckel,	v. Rosen.
»	» II.	»	»	»	Hernlund.
»	» III.	»	»	»	Hernlund.

Exempel 2. Landstingsval i Linköping. Högern besätter fem platser af sex.

1) *Hufvudlista.* 2) *Spränglista.* 3) Strölistor på hvilka Heyman förekommer i större utsträckning än Tollin.

Beckman,	Beckman,
Thorngren,	Tollin,
Petersson,	Heyman,
Uggla,	
Tollin,	Hagström.
Heyman.	
Hagström,	
Ohlsson	
etc.	

Valda: I.	Beckman, Thorngren, Petersson, Uggla (rangordning).
	Heyman (reduktion).
II.	I stället för Heyman Tollin.
III.	» » » » Tollin.

Exempel 3. Västerås stad. Det moderata partiet har tre platser att fördela.

1) 8,934 röster.	2) 6,774 röster.
Karlsson,	Karlsson,
Uggla,	Schenström,
Björklund,	Björklund,
Lundgren.	Lundgren.

Valda med I.	Karlsson (rangordning), Björklund, Lundgren (reduktion).
Valda med II.	Karlsson, Uggla, Björklund.
Valda med III.	Karlsson, Uggla, Schenström.

Detta fall är synnerligen belysande, med dessa tämligen jämnstarka grupper är ju fördelningen af platserna enligt III påtagligen synnerligen rättvis. Herr Petersson, som citerar detta exempel, är nöjd med att lyckas åstadkomma att åtminstone det ena af de båda namnen på andra plats går in. Men det är ju dock endast en halfmesyr!

Exempel 4. Timrå sockens samt Indals och Ljustorps tingslags valkrets. Lib.-soc. gruppen får besätta 3 platser. Hela platsantalet 5.

- 1) 3,680 röster. 2) 1,953 röster. 3) 2 röster. 4) Strösedlar med namn från listan 1).
Nilsson,	Byström,	Persson.	
Åslin,	Hedlund,		
Karlsson,	Wahlström,		
Granström,	Hedkvist,		
Söderberg.	Persson.		
- (Ytterligare 5 namn.)

Valda I. Nilsson (rangordning), Persson (tack vare 3).
Söderberg (tack vare 4).

Valda II. Nilsson, endera af Byström, Hedlund, Wahlström (lottning) och Karlsson.

Valda III. Nilsson, Byström, Åslin.

Detta exempel hoppar herr Petersson öfver.

Exempel 5. Landstingsmannaval, Alingsås, Ulricehamn, Åmål.

Fyra platser, af hvilka högern får tre.

- 1) 4,671 röster. 2) 2,433 röster. 3) 2,654 röster. 4) Strölistor med Eklundhistörreutsträckning än Zimdahl.
Zimdahl,	Eklundh,	Petersson,	
Eklundh,	Zimdahl.	Köhlin.	
- Bohlin.

Valda I. (Alla efter reduktion). Eklundh, Zimdahl, Petersson (efter lottning med Köhlin, en enda lista med Köhlin utan Petersson hade tillförsäkrat den förre platsen).

Valda II. Fullkomligt identiskt med I.

Valda III. Zimdahl, Eklundh, Petersson.

Detta exempel liksom det närmast föregående kan ju tjäna som åskådningsmaterial till herr Peterssons uppfattning om obehöfligheten af en förändring i bestämelsen om lottning vid lika röstetal efter införandet af det automatiska strecket.

Exempel 6. Norrtälje, Vaxholm, Sigtuna, tre platser af hvilka den lib.-soc. gruppen får två.

- 1) 1,693 röster, 2) 882 röster, 3) 443 röster, 4) 719 röster, 5) 275 röster,
Löfgren,	Nilsson,	Nilsson,	Gustafsson.	Lindström,
Lindström,		Lindström,	Vigren,	Elfström,
Elfström,				Gustafsson,
Gustafsson,				
Lundgren,				
Vigren.				

Valda I. Lindström, Nilsson (båda efter reduktion).

Valda II. Fullkomligt likartadt.

Valda III. Löfgren, Nilsson.

Detta exempel är likaledes förbigånget.

Exempel 7. Grangärde tingslag. Af 4 platser tillfölla 2 de frisinnade.

1) 308 röst.	2) 752 röst.	3) 253 röst.	4) 541 röst.	5) 1,696 röst.	6) 2,345 röst.
Danielsson,	Danielsson,	Hjelm,	Hjelm,	Danielsson,	Hedberg,
Hjelm,	Hjelm,	Karlsson,	_____	Hedberg,	Olausson,
Karlsson,	Karlsson,	_____	Hedberg,	Karlsson,	_____
Hedberg,	_____	Hedberg,	Falk,	Falk,	Karlsson.
Falk,	Hedberg.	Falk,	Olausson.	Olausson.	_____
Olausson.	Falk,	Olausson.	_____	_____	_____
_____	Olausson.	_____	_____	_____	_____

Valda I. (Båda efter reduktion): Hedberg, *Karlsson*.

Valda II. Hedberg, Danielsson.

Valda III. Danielsson, Hedberg.

Här sammanfaller således valresultatet II med III, så när som på ordningen mellan namnen. Hade emellertid partiet endast fått besätta en plats, så skulle inte, som man skulle kunna tro, med användning af II Hedberg ha blifvit den lycklige utan Danielsson. Detta exempel erbjuder nämligen den egendomligheten att om partiet får besätta respektive 1, 2 och 3 platser så blir med användning af metoden II valda: respektive 1) Danielsson. 2) Hedberg, Danielsson, 3) Hedberg, Carlsson, Danielsson. Ett oblidt öde har dömt Danielsson till att alltid vara den yttersta bland de valda.

Exempel 8. Falu domsagas södra tingslags valkrets, högern får af 6 platser besätta en. Det automatiska strecket kommer i detta fall att afskära alla namn med undantag af det öfversta, med andra ord, metoderna II och III sammanfalla och ge då nödvändigt samma resultat.

Exempel 9. Mora, Orsa och Älfalds tingslag 6 platser, af hvilka liberala partiet besätter 4.

1)	2)
Wikman,	Andersson,
Ersson,	Tysk,
Isacsson,	Hedlund.
Beus,	Brask,
Ohlsén,	Persson,
Linell.	Mattson.

Af dessa båda listor — den första samlade cirka 6,600, den andra cirka 3,800 röster — hade den första i stor utsträckning varit föremål för strykningar, som riktat sig mot endera af de båda första namnen, hvarför rangordningsregeln icke kunde tillämpas.

Valda §I. Beus, Brask, Linell, Ohlsén.

Valda II. Beus, Brask, Isacsson, Hedlund (sannolikt).

Valda III. Wikman, Andersson, Ersson, antingen Isacsson eller Tysk.

Detta exempel visar ju hur värdelöst det automatiska strecket är som hjälpmedel, då det är ett icke alltför litet antal platser som skall fördelas inom ett parti, och då detta icke utgör en homogen styrka.

Dessa exempel äro på intet sätt utvalda utan de öfverensstämma med motsvarande exempel hos Palme. Det är påtagligen öfverflödigt att genomgå alla de återstående exemplen (inalles äro 22 st. fall skildrade) men det må vara mig tillåtet att med några ord beröra det sista, hämtadt från eder egen valkrets.

Under partibeteckningen de frisinnade, som eröfrade 7 platser, förekommo följande hufvudlistor.

1) c. 15,000 röster, Hahn, Nilson, Vindahl,	2) c. 10,000 röster, Schneider, Lundmark, Malmrot, Lindgren, Hjelmqvist, Eriksson, Söderlindh.	3) 5,836 röster, Ahlstrand, Wiklund, Lundberg,	4) Strösedlar liknande 1) och 2).
Holmberg, Karlsson, Funcke, Lundberg.		Axner, Lindqvist, Gustafsson.	

Alla valdes efter reduktionsregeln.

Valda blefvo: Nilson, Malmrot, Hahn, Wiklund (efter lottning med Ahlstrand och Lundberg), Lundmark, Vindahl och *Schneider*. Gruppen 1) hade underskattat sin styrka och satt sitt streck — som afsåg att hindra dekapitering — för högt upp; hade detta i stället satts efter *Holmberg* hade denne blifvit vald i stället för *Schneider*. Det är således på detta felpplacerade streck hr Bergers mandat i Första kammaren hvilar.

Det är påtagligt att metoden II ingenting skulle ha ändrat i detta fall. Det automatiska strecket skulle ha följt på det sjunde d. v. s. det sista namnet och skulle således ha varit en tämligen imaginär säkerhetsåtgärd, och ett fast streck hade fortfarande varit nödvändigt.

Med III blir förhållandet helt annorlunda. Alla streck försvinna, valda bli: Hahn, Schneider, Nilson, Ahlstrand, Vindahl, Lundmark, Holmberg.

Suppleantvalen.

Hvem bör bli suppleant, om någon af de valda afgår? Flera definitioner kunna gifvas, men följande förefaller ställa saken på sin spets: Ersättare för en af de valde är den, som skulle blifvit vald, om den afgående vid det ursprungliga val-tillfället icke stått till valmännens förfogande. Ställer man definitionen så, är också lösningen gifven. För att finna ersättaren behöfver man endast företaga en ny sammanräkning och därvid betrakta den *afgåendes namn som obefintligt*.

Ex. 60 r. 24 r.

1) A	2) C	Ursprungligen ha valts A, B och C.
B	E	C afgår. Man skall utse hans ersättare.
C	F	C betraktas som obefintligt, till ersättare
D		utses E med 24 röster mot $\frac{60}{3} = 20$ för D.

Hade man tillämpat hr Peterssons i Lidingö ändringsförslag hade D valts med 60 röster mot 24 på E, hvilket ju är en påtaglig orättvisa, då meningsgruppen 2) genom C:s tillbakaträdande skulle förlorat den representation, den förut ägt. Det är lika orätt att, såsom man kanske först skulle vara böjd att göra, som suppleant beteckna den, som kommer de valda närmast, om man företager en förnyad sammanräkning af de sedlar, med hvars hjälp C vunnit placering utan att därvid betrakta C:s namn som obefintligt. Det skulle i detta exempel låtit D med $\frac{60}{4} = 15$ röster segra öfver E, som endast når $\frac{24}{2} = 12$ röster.»

En anslutning till här af mig utvecklade synpunkter kräfver förändrad lydelse af §§ 7 och 9 i vallagen. Jag tilltror mig emellertid ej att skriva en lagtext, som skulle kunna vinna godkännande. Jag anhåller fördenskull, att vederbörande utskott — om det eljes finner mitt förslag böra tillstyrkas — benäget ville omarbета lagtexten så, att den otvetydigt angifver hvad jag här ofvan utvecklat. Det hindrar mig dock ej att förslagsvis formulera paragraferna ifråga.

Med stöd af hvad jag anfört hemställes,

att Riksdagen för sin del måtte besluta
1:o följande ändrade lydelse af §§ 7 och 9 i lag
om val till Riksdagen den 26 maj 1909.

7 §.

För rösternas sammanräknande — — — själfva riksdagsmannavalet.

Härvid iakttages i fråga om dylik grupp:

1) Vid hvarje sammanräkning förlägges röstvärdet till det första af sedelns icke placerade namn.

2) Vid hvarje sammanräkning gälle valsedel, hvars första namn icke vunnit placering, som hel röst. Har dess första, men icke dess andra namn placerats, gälle den som half röst. Valsedel, hvars första och andra men icke tredje namn tillhör de placerade, äge en tredjedels röstvärde, och så vidare efter samma grunder.

3) Vid hvarje sammanräkning tillfalle platsen den, som nått högsta röstetalet.

Vid hvarje sammanräkning skola föras anteckningar — — — och så vidare.

9 §.

Där någon — — — först tilldelats honom.

Vid denna nya sammanräkning, som företages i enlighet med i § 7 angifna grunder, skall den afgåendes namn betraktas såsom obefintligt. Den som erhållit högsta rösttalet är vald i den afgångnes ställe.

2:o) att motsvarande ändringar skola vidtagas dels i §§ 25 och 28 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, dels i §§ 11 och 14 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 dels ock i §§ 6 och 9 i förordningen om landsting den 21 mars 1862, samtliga dessa paragrafer sådana de lyda enligt lagen den 4 mars 1910.

Stockholm den 25 januari 1912.

E. A. Nilson.